

SELETUSKIRI

maaeluministri määruse „Tuulekaera leviku vältimise täpsemad abinõud” eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Maaeluministri määruse „Tuulekaera leviku vältimise täpsemad abinõud” eelnõu on välja töötatud maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse (edaspidi *MPKS*) § 27 lõike 7 alusel.

Määrusega kehtestatakse tuulekaera leviku vältimise täpsemad abinõud ning nende abinõude rakendamise tingimused ja kord nii põllumajandustootete tootmisega tegelevale maakasutajale kui ka maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustootete tootmiseks. Täpsemad nõuded kehtestatakse külvikorra ja viljavahelduse kasutamise, agrotehniliste võtete, tuulekaera väljakitkumise ning levimisvõimelise tuulekaeraga saastunud põllumajandusmasina ja -seadme puhastamise kohta. Kehtiv põllumajandusministri 27. detsembri 2004. a määrus nr 196 „Tuulekaera tõrjeabinõud“ tunnistatakse kehtetuks seoses *MPKS*is tuulekaera tõrjeabinõusid käsitleva 6. peatüki muutmisega. Muudatustega loobutakse tuulekaera esinemisest teatamise kohustusest, põllumassiivi tuulekaeravabaks tunnistamise menetlusest ning tuulekaera tõrjekava koostamise ja kinnitamise kohustusest.

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Maaeluministeeriumi taimetervise osakonna peaspetsialist Vahur Mõttus (625 6138, vahur.mottus@agri.ee). Eelnõule on juriidilise ekspertiisi teinud Maaeluministeeriumi õigusosakonna nõunik Katrin Pööra (625 6147, katrin.poora@agri.ee) ning keeleliselt toimetas eelnõu sama osakonna peaspetsialist Leeni Kohal (625 6165, leeni.kohal@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu §-s 1 sätestatakse määruse reguleerimisala. Määrusega kehtestatakse tuulekaera leviku vältimise täpsemad abinõud ning nende abinõude rakendamise tingimused ja kord.

Täpsemad nõuded kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale ja põllumajandustoodete tootmisega mittetegelevale maakasutajale *MPKS*i § 27 lõike 5 punktides 2, 3, 4 ja 6 kehtestatud tuulekaera vältimise abinõude kohta. Täpsemad nõuded kehtestatakse külvikorra ja viljavahelduse kasutamise, agrotehniliste võtete, tuulekaera väljakitkumise ning levimisvõimelise tuulekaeraga saastunud põllumajandusmasina ja -seadme puhastamise kohta. Põllumajandustoodete tootmisega tegelevale ja põllumajandustoodete tootmisega mittetegelevale maakasutajale eraldi täpsustatud nõuete kehtestamine on vajalik selleks, et mõlemal maakasutajal oleks selge, mida ta tuulekaera leviku vältimiseks täpselt tegema peab. Kuna tuulekaer on nii ulatuslikult levinud, on oluline, et selle leviku vältimiseks rakendaksid abinõusid kõik maakasutajad, mitte ainult need, kes tegelevad põllumajandustoodete tootmisega. Tuulekaera leviku vältimiseks vajalike abinõude rakendamise kohustus on maakasutajal, kelleks *MPKS*i § 27 lõike 2 kohaselt on maaomanik või maa otsene valdaja, kui maaomanik on andnud maa teise isiku valdusse ja kasutusse. *MPKS*i muudatuste järel vastutab tuulekaera leviku vältimise eest endiselt maaomanik. Kui maaomanik on andnud oma maa kasutada teisele isikule, on tuulekaera tõrjumise kohustus isikul, kellele valdus on üle antud ning kes on sel juhul maa otsene valdaja. Kui maa otsene valdus on antud teisele isikule, kuid maa otsesest valdajat ei ole võimalik kindlaks teha, jääb tuulekaera leviku vältimise kohustuse täitmise eest vastutavaks isikuks maaomanik.

Eelnõu §-s 2 sätestatakse tuulekaera leviku vältimise abinõude rakendamise tingimused ja kord.

Eelnõu § 2 lõikes 1 kehtestatakse tuulekaera esinemise ja leviku vältimise abinõud, tingimused ja kord põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale, lähtudes kasutatava maa sihtotstarbest, kasvatatavast põllumajanduskultuurist, tuulekaera esinemise ulatusest ja muudest asjaoludest.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 1 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue rakendada külvikorda ja viljavaheldust. Täpsustatud nõude kohaselt ei tohi külvata kaera tuulekaeraga saastunud põllule. Kui külvikorras on ette nähtud põllule teravilja külvamine, siis tuulekaeraga saastunud põllule ei tohi rajada kaerapõldu. Põhjuseks on asjaolu, et kaerapõllul on peaaegu võimatu tuulekaera tõrjuda, sest ei ole võimalik kasutada taimekaitsevahendeid. Taimekaitsevahendi kasutamise tagajärjel häviksid ka kultuurkaerataimed ning tuulekaerataimede väljakitkumine on raskendatud kaerapõllul nende kindlakstegemise tõttu. Samuti ei ole võimalik pärast saagi koristamist ja kuivatamist eemaldada kaerast tuulekaera seemneid sorteerimise teel, sest tuulekaera seeme on kaeraseemnele mõõtudelt, kujult ja massilt väga sarnane. Kui põld on külvikorras nii happelisel maal, et muude teraviljade kasvatamine on raskendatud, on võimalik põldu lubjata, et pH langeks vajaliku tasemeni.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 2 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue harida põllumajanduskultuurideta kesa selliselt, et seal kasvavad tuulekaerataimed ei jõuaks õitsemise lõpu kasvufaasi. Sellega välistatakse tuulekaerataime arenemine levimisvõimelisse kasvufaasi, kus ta on võimeline andma järglasi. Mustkesa ehk põllukultuurideta kesa ehk puhaskesa on kesa, millel vegetatsiooniperioodi vältel toimub maa ettevalmistamine järgmiste põllukultuuride külviks ning eelkultuure ei kasvatata. Põllumajandustoetusi taotleval maakasutajal on oluline harida mustkesa selliselt, et umbrohutaimed ei kasvaks mustkesal kõrgemaks kui 5 cm – soovitatavalt iga 2-3 nädala tagant. Erandjuhul tulenevalt ilmastikust võib mustkesaks lugeda ka maa, millel umbrohtude kõrgus ei ületa 20 cm ja millel kasvavad taimed ei ole jõudnud õitsemisfaasi.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 3 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue niita üheaastaseid haljassöödakultuure enne tuulekaerataime õitsemise lõpu kasvufaasi, sest pärast õitsemise lõppu on tuulekaer levimisvõimeline oma valminud ja järevalmivate seemnetega.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 4 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue vaheltharitavaid põllukultuure harida ja äestada selliselt, et oleks tagatud tuulekaerataimede hävimine enne nende jõudmist õitsemise lõpu kasvufaasi. Vaheltharitavate põllukultuuride puhul hävitatakse tuulekaerataimed ritta külvatud või istutatud kultuurtaimede ridade vahelt. Rühvelkultuuride vaheltharimise ja äestamisega hävitatakse tuulekaerataimed.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 5 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue rakendada pärast saagi põllult koristamist agrotehnilisi abinõusid, et mullas olev tuulekaeraseeme idaneks ja talvitumisel häviks. Tuulekaer võib kasvatada ühest seemnest kuni viis võrset, iga võrse annab kümme kuni sada seemet. Teradest umbes 80 protsenti võivad variseda põllule koristuse eel ja koristuse ajal. Mittevarisenud teradest satub suurem osa mulda koos põhuga. Sügiseks võib seega ühest tuulekaerataimest maha pudeneda kuni 450 seemnest koosnev varu. Kui sügisel maad ei künta, vaid tehakse kõrrekoorimine, siis osa seemnetest võivad idaneda juba sügisel ja talv hävitab need. Kõrrekoorimine provotseerib varisenud seemneid idanema ja talv hävitab need. Põllul idaneb aga kevadel suur osa seemnetest, mida tuleb tõrjuda kas keemiliselt, mehaaniliselt või välja kitkudes. Tuulekaeraseemne sügisene idanemine on kiirem kergetel mineraal- ja turvasmuldadel.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 6 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue kitkuda välja üksik ja hõredalt kasvav tuulekaer koos võrsesõlmega ajal, mil tuulekaer on visuaalselt eristatav, kuid mitte hiljem kui tuulekaera õitsemise lõpu kasvufaasis. Tuulekaerataim tuleb eemaldada põllult ning hävitada põletamise teel või muul tuulekaera idanemist välistaval viisil. Üksik tuulekaer võib sattuda põllumajandusmaale lindude, loomade, tuule või põllumajandustehnika kaasabil. Samuti satub kündmisel osa tuulekaeraseemneid sügavalt mullakihi ülemistesse mullakihtidesse, kus nad idanevad. Üksikud tuulekaerataimed tuleb välja kitkuda koos võrsesõlmega, kuna võrsetest kasvavad uued tuulekaerataimed, mis on võimelised andma järglasi valminud seemnetega. Väljakitkutud tuulekaerataime peab hävitama põletamise teel või muul idanemist välistaval viisil, kuna pärast väljakitkumist on tuulekaer endiselt võimeline järelvalmima.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 7 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue teha enne põllumajandusmasina ja -seadme teiselt isikult kasutada võtmist küsitluse ja visuaalse vaatluse põhjal kindlaks, et asjaomase masina või seadme kasutamise ei levi tuulekaer.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 8 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue puhastada pärast tuulekaeraga saastunud põllu harimist või saagi koristamist, saagi vedu, kuivatamist ja sorteerimist kasutuses olnud põllumajandusmasina ja -seade viisil, mis välistab tuulekaera levimise. Puhastamata põllumajandustehnika abil levib tuulekaeraseeme ühelt põllult teisele. Ilma koormakatteta tuulekaeraga saastunud põllumajandustoodete veol võib tuulekaeraseeme lenduda vedamise käigus. Kuivatus- ja sorteerimismasinate puhastamata jätmise korral võib masina nurkadesse ja soppidesse jääda eelnevalt töödeldud viljateri, kaasa arvatud tuulekaeraseemneid.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktis 9 kehtestatakse põllumajandustoodete tootmisega tegelevale maakasutajale nõue teavitada teenuse (mullaharimine, niitmine, taimekaitsetöö, viljakoristus) kasutamise korral teenuse osutajat tuulekaera esinemisest, et vältida tuulekaera levikut põllumajandusmasina ja -seadme kaudu. Teenuse osutaja teavitamine tuulekaera esinemisest annab teenuse osutajale signaali, et pärast teenuse osutamist peab ta puhastama põllumajandusmasina ja -seadme viisil, mis välistab tuulekaera levimise.

Eelnõu § 2 lõikes 2 kehtestatakse maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustoodete tootmiseks, kuid kelle kasutuses oleval maal esineb tuulekaera, tuulekaera esinemise ja leviku vältimise abinõud, tingimused ja kord sõltuvalt kasutatava maa sihtotstarbest ja tuulekaera esinemise ulatusest ning muudest asjaoludest lähtudes.

Eelnõu § 2 lõike 2 punktis 1 kehtestatakse maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustoodete tootmiseks, kuid kelle kasutuses oleval maal esineb tuulekaera, nõue niita tuulekaeraga saastunud ala hiljemalt tuulekaera õitsemise lõpu kasvufaasis või kitkuda ja hävitada tuulekaer selle põletamise teel või muul tuulekaera idanemist välistaval viisil. Niitma peab enne tuulekaerataime õitsemise lõpu kasvufaasi, sest pärast õitsemise lõppu on tuulekaer levimisvõimeline oma valminud ja järelvalmivate seemnetega. Üksik tuulekaerataim võib sattuda maale lindude, loomade, tuule või masinate kaasabil. Üksikud tuulekaerataimed tuleb välja kitkuda koos võrsesõlmega, sest muidu kasvavad võrsetest uued tuulekaerataimed, mis on võimelised andma järglasi valminud seemnetega. Väljakitkutud tuulekaerataime peab hävitama põletamise teel või muul idanemist välistaval viisil, kuna ka pärast väljakitkumist on tuulekaerataim võimeline järelvalmima. Järelvalmimise käigus võivad väljakitkutud tuulekaerataime seemned valmida idanemisvõimelisteks.

Eelnõu § 2 lõike 2 punktis 2 kehtestatakse maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustoodete tootmiseks, kuid kelle kasutuses oleval maal esineb tuulekaera, nõue teha enne mulla-, koristus- ja taimekaitsetööl vajamineva masina ja seadme teiselt isikult

kasutada võtmist küsitluse ja visuaalse vaatluse põhjal kindlaks, et selle kasutamisega ei levi tuulekaer.

Eelnõu § 2 lõike 2 punktis 3 kehtestatakse maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustoodete tootmiseks, kuid kelle kasutuses oleval maal esineb tuulekaera, nõue pärast tuulekaeraga saastunud maa niitmist või taimekaitsetöö tegemist puhastada kasutuses olnud masin ja seade viisil, mis välistab tuulekaera levimise.

Eelnõu § 2 lõike 2 punktis 4 kehtestatakse maakasutajale, kes ei kasuta maad põllumajandustoodete tootmiseks, kuid kelle kasutuses oleval maal esineb tuulekaera, nõue teavitada teenuse (mulla-, koristus- või taimekaitsetöö) kasutamise korral teenuse osutajat tuulekaera esinemisest, et vältida tuulekaera levikut masina ja seadme kaudu. Teenuse osutaja teavitamine tuulekaera olemasolust annab teenuse osutajale signaali, et pärast teenuse osutamist peab ta puhastama masina ja seadme viisil, mis välistab tuulekaera levimise.

Eelnõu § 3 kohaselt tunnistatakse kehtetuks põllumajandusministri 27. detsembri 2004. a määrus nr 196 „Tuulekaera tõrjeabinõud” seoses MPKSi jõustumisega, mille tulemusel täiendati seaduse 6. peatükki sisuliste nõuetega, mis olid senini kehtestatud valdkonna eest vastutava ministri määrusega. Samuti tunnistati kehtetuks maakasutajale ja Põllumajandusametile (*edaspidi PMA*) põhjendamatult koormavad nõuded, mille kohaselt pidi maakasutaja teatama PMA-le tuulekaera esinemisest või esinemise kahtlusest ning koostama ja esitama PMA-le tuulekaera tõrjekava kinnitamiseks ning taotluse põllumassiivi tuulekaeravabaks tunnistamiseks.

Eelnõu § 4 kohaselt jõustub määrus 2017. aasta 1. aprillil, kuna maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse muudatused jõustuvad 1. aprillil 2017. a.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole otseselt seotud Euroopa Liidu õigusega.

Teraviljaseemnete kaudu tuulekaera leviku tõkestamiseks lubas komisjon 2. märtsi 2005. a otsusega 2005/200/EÜ, millega lubatakse Eestil, Lätil, Leedul ja Maltal vastu võtta rangemad nõuded tuulekaera (*Avena fatua*) esinemise suhtes teraviljaseemnes (ELT L 70, 16.03.2005, lk 19–20), Eestil teraviljaseemnes tuulekaera esinemise kohta vastu võtta rangemad nõuded, kui on sätestatud nõukogu direktiivis 66/402/EMÜ teraviljaseemne turustamise kohta (EÜT 125, 11.07.1966, lk 2309–2319).

4. Määruse mõjud

Määrusega kehtestatavad nõuded mõjutavad kõiki maakasutajaid. Tuulekaeraga on saastunud hinnanguliselt 2000 maakasutajal 232 000 hektarit. Tuulekaera leviku vältimise abinõude kehtestamine aitab kaasa raskesti tõrjutava umbrohu leviku tõkestamisele ja leviala vähendamisele. Maakasutajale kehtestatavate kohustuste täitmise tulemusena saab tuulekaera tõhusamalt tõrjuda, see omakorda aitab vähendada tuulekaeraga saastunud alasid, mis moodustavad põllumajandusmaast hinnanguliselt 38%.

Sotsiaalsed mõjud.

Määruse jõustumisega kaasnevad sotsiaalsed mõjud puudutavad maakasutajaid ja maapiirkonna elanikke. Tuulekaera leviku vältimise abinõude tõhusama rakendamisega võib maakasutajatel tekkida kuni 10 000 hektaril käsitsi tuulekaerataimede väljakitkumiseks vajadus lisatööjõu kasutamise järele. Mõju sagedus sõltub piirkonna tuulekaeraga saastatusest ning kasvatatavatest põllumajanduskultuuridest. Kui piirkond on tuulekaeraga saastunud ja kui ei

kasutada keemilisi tõrjevahendeid või keemiline tõrje ei ole andnud piisavalt häid tulemusi, siis tuleb igal aastal teraviljapõllult tuulekaerataimed käsitsi välja noppida.

Mõju majandusele.

Määruse jõustumisega kaasnevad majanduslikud mõjud puudutavad maakasutajaid ja teraviljatootjaid. Määrusega kehtestatavad nõuded mõjutavad maakasutajaid ja teraviljatootjaid. Olenevalt tuulekaeraga saastumusest teraviljapõllul on hinnanguline keskmine saagikadu 15%. 2015. aastal oli Eestis teravilja kogusaak 1,535 miljonit tonni. Hinnanguline saagikadu tuulekaera esinemise tõttu on 221 250 tonni. Kui 2015. aastal oli odra keskmine kokkuostuhind 147,7 €/t ja nisu puhul 151,5 €/t ning keskmiseks kokkuostuhinaks kujuneb 149,6 €/t, siis saamata jäänud tulu on hinnanguliselt 33,099 miljonit eurot. Tuulekaeraga saastatus mõjutab igal aastal saagikadu ehk saamata jäänud tulu. Mida tõhusam on tuulekaera tõrje, seda suurem on põllult saadav saak ning saagist saadav tulu.

Mõju loodus- ja elukeskkonnale.

Määruse jõustumisega kaasnevad mõju loodus- ja elukeskkonnale puudutavad maakasutajaid. Tuulekaera tõrjeabinõude rakendamisega saab tuulekaera tõhusamalt tõrjuda, see aitab vähendada tuulekaeraga saastunud alasid, mida on ligikaudu 38% põllumaast, ja puudutab hinnanguliselt 2000 maakasutajat. Tuulekaer konkureerib põllul kultuurtaimedega valguse, vee ja toitainete pärast.

Raskesti tõrjutav umbrohi on levinud suurele alale ning tema tõrjumisega peab tegelema igal aastal iga maakasutaja, et levikut pidurdada ning saastunud alasid vähendada.

Ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk seisneb tuulekaera kiires levikus ja ühe taime võimes anda kuni 250 idanevat seemet. Tuulekaer on elujõuline, seemned võivad säilida mullas idanemisvõimelistena üle kümne aasta ning sellepärast on oluline, et ka põllumajandustootmisega mittetegelev maakasutaja väldiks tuulekaera levikut.

Mõju regionaalarengule.

Määruse jõustumisega kaasnev mõju regionaalarengule puudutab maakasutajaid. Tuulekaeraga saastatus on maakonniti erinev. Mida väiksem on maakonnas tuulekaeraga saastunud põllumajandusmaa pind, seda parem on konkurentsivõime tagatus teravilja ja seemnekasvatuses. Suuremad tuulekaeraga saastunud alad on Lääne-Viru maakonnas (74,5%), Rapla maakonnas (52,1%) ning Saare ja Lääne maakonnas, mõlemas 46,5% põllukultuuride kasvupinnast. Lääne-Viru ja Rapla maakonnas on suuremad teravilja tootmise pinnad ja tuulekaer on ohuks just teraviljatootmispõldudel.

Mõju sagedus sõltub piirkonna tuulekaeraga saastatusest ning kasvatatavatest põllumajanduskultuuridest. Mida rohkem tuulekaeraga saastunud piirkond, seda suuremad on iga aastased kulud tuulekaera tõrjele.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele.

Määruse jõustumisega kaasnev mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele puudutab PMA-d. PMA on kavandanud 2017. aastal tuulekaera tõrjeabinõude rakendamise üle läbi viia 265 kontrolli.

Mõju sagedus. Määrusest tulenevad nõuded PMA kontrollide arvu ei suurenda. Plaaniitud kontrollide käigus kontrollitakse määruses täpsustatud nõuete täitmist.

Kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avalikule sektorile ei kaasne määruse kehtestamisega lisakulusid ega -tulusid.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulutusi riigieelarvest, samuti ei kaasne määruse rakendamisega tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1. aprillil 2017. aastal, sest samal ajal jõustuvad ka maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seaduse muudatused.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitati arvamuse esitamiseks PMA-le, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojale, Eesti Põllumeeste Keskliidule, MTÜ Eestimaa Talupidajate Keskliidule ja MTÜ Eesti Seemneliidule. Põllumajandusametil, MTÜ Eesti Seemneliidul ja Eesti Põllumeeste Keskliidul ei olnud eelnõu kohta tähelepanekuid ega märkusi. Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ja MTÜ Eestimaa Talupidajate Keskliit arvamust ei avaldanud.

Määruse eelnõu esitati kooskõlastamiseks Keskkonnaministeeriumile. Keskkonnaministeerium kooskõlastas määruse eelnõu märkusteta.

(allkirjastatud digitaalselt)

Illar Lemetti

Kantsler